

slučaju bile predmetom istraživanja tijekom obilježavanja obljetnica. Nadalje, aktualnost ovog djela leži i u tome što su pojedine ideje i način na koji se oko njih debatiralo prisutni i danas. Atmosfera u kojoj je javni prostor obilježen idejom propasti zapadne civilizacije i njenih tekovina poput liberalizma i kapitalizma ili olako dijeljenje etikete fašista političkim neistomišljenicima rezonira s današnjicom. Stoga, svakomu koga zanima način na koji se u hrvatskoj javnosti u međuraću debatiralo o nacionalnom identitetu, demokraciji, fašizmu, ulozi Crkve ili komunizmu, ova knjiga predstavlja nezaobilaznu postaju. Lako je moguće da će u njoj prepoznati i elemente suvremenih debata, što knjizi daje dodatnu vrijednost.

Tizian Raspor

Partizanska prijestolnica Hrvatske

Drago Roksandić, Vlatka Filipčić Maligec, Kultura hrvatskog antifašizma. Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske (Topusko, 25. – 27. lipnja 1944.). Između „mjesta pamćenja“ i kritičke refleksije, Zagreb: Zagrebačka naklada, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2016., 304 str.

Od devedesetih godina prošloga stoljeća hrvatska je historiografija u svojoj znanstvenoj obradi Drugoga svjetskog rata fokus usmjerila ponajprije na ustaški pokret i Nezavisnu Državu Hrvatsku, dok je partizanski pokret pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije, dotada obilato obrađivan u jednoj uskoj ideološkoj matrici, zbog kompleksnog spleta razloga danas zanemaren. Knjiga Drage Roksandića, profesora povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, i Vlatke Filipčić Maligec, više kustosice u Muzeju seljačkih buna u Gornjoj Stubici, prilog je proučavanju „kulture hrvatskog antifašizma“ na primjeru Prvog kongresa kulturnih radnika Hrvatske, koji se održao u Topusku od 25. do 27. lipnja 1944. godine. Kako je istaknuto u „Riječi unaprijed“ (str. 7-8), glavni je cilj knjige spomenutu problematiku, koja je opterećena ideologijom „lijevih“ i „desnih“ provenijencija, obraditi u skladu s metodologijom nove kulturne historije i socijalne historijske znanosti te Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske „staviti u širi kontekst kulture i kulturne politike hrvatskog antifašizma“. Knjiga je nastala na temelju znanstvenog iskustva u Programu *Desničini susreti* Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, odnosno radova objavljenih u zbornicima iz Biblioteke „Desničini susreti“.

Prvi dio knjige (str. 9-84) s naslovom „Iznevjerena tradicija? O prvom kongresu kulturnih radnika“ iz pera Drage Roksandića najvećim se dijelom (str. 13-60) bavi povijesnim kontekstom te pripremom i organizacijom Kongresa. Počinje kritikom dosadašnje oskudne obrade Kongresa u hrvatskoj historiografiji (str. 11-12) te otvara nova pitanja poput uloge Andrije Hebranga (str. 21-23) i Vladimira Nazora (str. 52-55) u pripremi Kongresa, kao i

izostanka Miroslava Krleže (str. 57-58, 78), ponajprije u kontekstu opreke između različitih koncepcija ciljeva Kongresa. Prvi od dvaju istaknutih oprečnih polova u autorovoj je interpretaciji čisto utilitaran, a to je „agitpropovska“ zadaća Kongresa u pukom pospješivanju rasta kulturne produkcije u partizanskom pokretu (str. 32, 36-44) dok se drugi, doista i ostvaren koncepcijski pol, uzdignuo iznad utilitarne uloge u sferu angažirane umjetnosti te u kratkom roku od nekoliko mjeseci pretvorio Topusko u kulturni centar, odnosno partizansku „prijestolnicu“ Hrvatske, što je izniman slučaj u hrvatskoj povijesti (str. 45-46). Autor ističe da se u toj opreci različitih koncepcija može nazrijeti (u neposrednom poslijeratnom razdoblju vrlo aktualna) razlika između onih poput Nazora – kojima je Kongres trebao biti „svjetionik“ za sve umjetnike, profesore i kulturne radnike kojima je obraz bio čist, a tada se još nisu bili pridružili Narodnooslobodilačkom pokretu – te onih poput Moše Pijade kojega je slijedio Sazivački odbor u svome zazivanju osvete (str. 50, 54-55). Završni dio Roksandićeva rada pod naslovom „Kongresne debatne rutine i iskoraci“ (str. 61-80) fokusira se na sâm Kongres, u njegovoj izvedbi ponovno ističući jasne primjere (str. 72) opreke „između ‘kulturno-emancipacijskog artikuliranog narodnooslobodilačkog programa’ i obračuna po matrici ‘tko nije s nama taj je protiv nas’“, pri čemu ovo posljednje, kako se naglašava, nije imalo podršku među sudionicima. Zaključak (str. 81-84) ukratko sažima najvažnije rezultate istraživanja, ponajprije o kontekstualizaciji Kongresa te pruža kratke informacije o sudbini njegovih aktera na kraju rata.

Drugi dio knjige napisala je i priredila Vlatka Filipčić Maligec (str. 85-162), a nosi naslov „Kulturna multimedijalnost kongresa“ te se bavi organizacijom i izvedbom glazbeno-scenskog i izložbenog programa (ponajprije Centralne kazališne družine) u okviru Kongresa. Završni dio toga dijela (str. 101-162) donosi vrijedan, u historiografiji do sada još definitivno neutvrđen popis sudionika Kongresa s njihovim biografskim podacima. Nakon popisa izvora i literature (str. 163-172) slijedi šest priloga izvornih dokumenata (str. 173-297), od kojih je najveći stenografski zapisnik Prvog kongresa kulturnih i javnih radnika Hrvatske (str. 182-291), te indeks imena na kraju knjige (str. 298-304).

Knjiga *Kultura hrvatskog antifašizma* ponajprije je prilog otvaranju rasprave o danas posve zanemarenim temama partizanskog pokreta u Drugome svjetskom ratu u hrvatskoj historiografiji. Bogati dokumentacijski i slikovni materijal, koji uključuje dugačke citate u tekstu prvoga dijela knjige, osigurava korištenje njome od strane budućih istraživača ove tematike. Djelo, doduše, već s težištem na antifašizmu u naslovu više odražava nesvjesni utjecaj potreba u političkim diskusijama u posljednjim desetljećima nego dubinskih istraživanja domaće i strane historiografije. Svakako, antifašizam je bio vrlo prisutna opisna odrednica u partizanskom pokretu u Drugome svjetskom ratu, ali sama strategija antifašizma definitivno propada Paktom Hitler – Staljin 1939. godine. Napadom Nacističke Njemačke na Sovjetski Savez ne dolazi do oživljavanja antifašizma kao strategije, nego do Velikog domovinskog rata i, po tome modelu, davanja prvenstva narodnome oslobođenju, odnosno Narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji. Da se u pitanju Kongresa u Topuskom više zapravo radi o „kulturi Narodnooslobodilačkog pokreta u Hrvatskoj“ nego antifašizma, pokazuje nesvjesno prelaženje s Narodnooslobodilačke borbe na antifašizam kada se u izlaganju u knjizi napušta oslanjanje na jugoslavensku historiografiju koja funkcionira kao izvor (str. 10), odnosno vraćanje s antifašizma na Narodnooslobodilačku borbu kada se povijesno izlaganje čvršće oslanja na izvore (str. 31, 44, 56). Zbog toga je i naglašavana dihotomija između široke suradnje i (nepravdne) osvete uvelike ovisila o prvenstvu Narodnooslobodilačke borbe nad antifašizmom, s obzirom na to da nisu svi antifašisti,

odnosno protivnici fašizma, bili u Narodnooslobodilačkoj borbi. Jasno je da ta činjenica otvara vrlo kompleksnu problematiku za koju u knjizi, zbog njene naravi, nije bilo prostora.

Unatoč pokojim neujednačenostima u tiskarskom slogu i sitnim greškama, knjiga je lijepo i zanimljivo napisana te se lako čita. Zbog svega navedenog, a posebno kao poticaj za daljnja istraživanja kulturne problematike partizanskog pokreta u Hrvatskoj u Drugome svjetskom ratu, može se preporučiti svim stručnjacima i ostalim zainteresiranim čitateljima.

Matko Globačnik

U spomen borcu protiv revizionizma

Domenico Losurdo, Historijski revizionizam: Problemi i mitovi (preveli Luka Bogdanić i Jasna Tkalec), Zagreb: Prosvjeta, 2017., 263 str.

U petak, 11. svibnja 2018. godine, u Zagrebu je održano predstavljanje prvog prijevoda na naš jezik jedne knjige poznatog talijanskog filozofa i povjesničara Domenica Losurda. Autor, koji je inače – unatoč poodmakloj dobi – vrlo agilan u radu i promociji svojih djela, nije mogao prisustvovati predstavljanju zbog bolesti. Niti dva mjeseca kasnije stigla je vijest o njegovoj smrti. Ovaj će prikaz – a riječ je o knjizi *Historijski revizionizam. Problemi i mitovi* – zbog toga biti i svojevrsan *in memoriam* autoru čija bi misao mogla biti od velikog značenja za hrvatsku historiografiju i javnost općenito, a čija ozbiljnija recepcija ovim prijevodom zapravo tek započinje.

Domenico Losurdo (1941. – 2018.) bio je profesor povijesti filozofije na Sveučilištu u Urbinu, gdje je jedno vrijeme obnašao i dužnost dekana Fakulteta edukacijskih znanosti. Ovaj izuzetno plodni filozof i povjesničar marksističke provenijencije objavio je brojna djela koja su doživjela više prijevoda na druge jezike, prije svega engleski. Intelektualno stasao u burnim šezdesetima, Losurdo je tijekom cijelog života bio politički i društveno angažiran, što u Komunističkoj partiji Italije (PCI) prije njezina raspada, što javnom, akademskom i intelektualnom djelatnošću. Kao historičar filozofije zalagao se za materijalističke pristupe istraživanju i stavljanje naglaska na društvene i povijesne uvjete proizvodnje znanja. Baveći se mišlju Kanta i Hegela, čvrsto je ustrajao na stajalištu europskog moderniteta, što se očitovalo i u njegovim kritikama tzv. zapadnog marksizma.

Iako je većinu profesionalne karijere izgradio kao historičar filozofije, Losurdo je najveći utjecaj ostvario na polju teorijskih i konceptualnih problema historijske znanosti općenito, što je od posebne važnosti i za hrvatsku historiografiju. Potrebno je istaknuti tri ključna tematska bloka koji su međusobno povezani: kritika liberalizma, kritika historijskog revizionizma i kritika pojma totalitarizam. Njegove kritičke napore na ovim poljima razmotrit ćemo kroz prikaz knjige čija je temeljna zadaća rasvijetliti teorijska polazišta, društvene uloge i proturječja historijskog revizionizma.

Knjiga *Il revisionismo storico. Problemi e miti* izvorno je objavljena 1996. godine. Prijevod s talijanskog izvornika potpisuju Luka Bogdanić i Jasna Tkalec. Losurdova te-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

50

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2018.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 50, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršni urednik / Executive Editor

Nikola Anušić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued
200 primjeraka / 200 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*